

аналогічним періодом 2015 року. Значні за обсягом випуски акцій, які суттєво вплинули на загальний обсяг, зареєстровано ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», ПАТ «ВТБ БАНК», ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ «СБЕРБАНК», ПАТ «Комерційний банк «ХРЕЩАТИК» та ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» з метою збільшення статутного капіталу.

Комісією протягом січня – липня 2016 року зареєстровано зареєстровано 88 випусків облігацій підприємств на суму 4,77 млрд грн, що менше на 914,71 млн грн, ніж аналогічний показник 2015 року.

Обсяг зареєстрованих Комісією за сім місяців цього року випусків акцій КІФ становив 5,52 млрд грн, що більше на 4,51 млрд грн порівняно з даними за 2015 рік.

На прикладі поетапного розвитку фондового ринку України чітко простежується тенденція дематеріалізації капіталу, коли зміни різних властивостей (характеристик) цінних паперів фокусувались навколо забезпечення їх ліквідності й доходності разом з дотриманням міркувань безпеки: від документарних до бездокументарних, від пред'явницьких до іменних, перекомбінування пропорцій між простими і привілейованими (останні два випадки стосуються тільки акцій), введення механізму конвертації цінних паперів та інші.

3.2. Грошовий ринок і ринок банківських позик

Грошовий ринок є складовою частиною, сегментом фінансового ринку, де здійснюються короткострокові депозитно-позикові операції.

Об'єктом купівлі-продажу на грошовому ринку є тимчасові вільні грошові кошти. Економічні агенти купують гроші як капітал, тобто беруть у борг з виплатою процента. Отже, ціною товару, що продається і купується на грошовому ринку, є позиковий процент. Завжди попиту на гроші з боку суб'єктів ринку протистоїть пропозиція грошової маси. Гроші, якими торгують на ринку, виступають у формі позикового капіталу. Напевне, саме цю обставину мав на увазі Й. Шумпетер, коли писав, що між поняттям “ринок грошей” і “ринок капіталу” не існує різниці.

Грошовий ринок стихійно виник у кожній країні для того, щоб за-

безпечити проведення банківських операцій в національній валюті. На грошовому ринку здійснюються операції двох типів:

– операції комерційних банків між собою. Цей сегмент ринку називається *“міжбанківський ринок”*;

– операції комерційних банків та уряду з центральним банком. Цей сегмент ринку називається *“відкритий ринок”*.

Грошовий ринок обслуговує короткотермінові угоди строком від кількох годин до одного року. Назва терміну не повинна вводити в оману, оскільки основними інструментами грошового ринку виступають не гроші у вигляді готівки, а різноманітні фінансові активи, які за своєю ліквідністю наближаються до готівкових грошей і порівняно легко можуть бути перетворенні у платіжні засоби.

Ринок грошей у більшості країн складається із міжбанківського ринку та ринку короткострокових цінних паперів.

Найбільш питому вагу на ринку мають операції на міжбанківському ринку, які являють собою короткотермінові угоди з приводу незабезпечених кредитів. За допомогою міжбанківського ринку комерційні банки можуть балансувати потреби як в оперативній, так і в поточній ліквідності. Інакше кажучи, за допомогою міжбанківського ринку відбувається горизонтальне балансування ліквідності всередині кредитної системи. Крім цього, операції на міжбанківському ринку дають змогу банкам отримувати додаткові прибутки, управляти процентами та валютними ризиками.

У грошового ринку немає визначеної локалізації. Його учасниками (суб'єктами) виступають: банки, держава, спеціальні фінансово-кредитні інститути та інші посередницькі організації, що продають і купують, як правило, короткострокові боргові зобов'язання. Інструментами ринку грошей служать скарбницькі та комерційні векселі, облігації, бони, депозитні сертифікати, банківські акцепти тощо.

Безперечно, його головні учасники – це комерційні банки, які постійно або тимчасово можуть виступати в якості продавців, покупців або посередників. На грошовому ринку між банками ведеться оперативна, дуже поживалена торгівля, де окремі банки відчують тимчасову потребу в грошових коштах, а інші – мають тимчасовий надлишок ліквідних коштів і намагаються прибутково розмітити ці кошти.

Комерційні банки мобілізують тимчасово вільні грошові кошти клієнтів у формі вкладів та депозитів. Частка залучених коштів складає фонд

обов'язкових резервів, які комерційні банки зобов'язані тримати в Національному банку у визначених пропорціях до вартості своїх зобов'язань (пасивів). Решта коштів може бути використана для проведення операцій на міжбанківському грошовому ринку. Такі операції здійснюються, по-перше, для вирівнювання міжбанківського платіжного обороту. По-друге, банки, які мають надлишкову ліквідність, намагаються розмістити ці кошти таким чином, щоб вони приносили дохід у формі процентів.

Держава також виходить на грошовий ринок як позичальник шляхом розміщення та реалізації державних цінних паперів серед його учасників. За своїми ознаками такі цінні папери характеризуються високою номінальною вартістю, емісією у формі торгів (аукціонів) із обов'язковим записом на окремий рахунок у центральному банку, які б активно працювали на вторинному ринку. Нині Національний банк впроваджує в практику загальноприйняті у світовій банківській системі механізми регулювання процесів на грошово-кредитному ринку. А це і кредитні аукціони, і вексельне редисконтування, і депозитні сертифікати тощо. Передбачається, що аукціони з розміщення державних цінних паперів і капіталізації боргу запроваджують механізм використання державного майна (маються на увазі основні фонди, земля, копальні, золото, валюта тощо).

Національний банк України майже завжди виступає на грошовому ринку в ролі позикодавця. Його завдання – це надавати банківській системі позики, щоб комерційні банки у свою чергу позичали гроші іншим економічним агентам. Діяльність Національного банку передбачає кредитування комерційних банків через викуп цінних паперів та дисконтні операції з вексями.

Для Національного банку України грошовий ринок – це надійний важіль впливу на ліквідні кошти комерційних банків, а через них – на процентні ставки і грошову масу; тому центральний банк фактично здійснює керівництво грошово-кредитним ринком.

Поряд із традиційними учасниками на ринку грошей функціонують посередницькі організації. Це позабіржові маклери, котрі обмежуються тим, що зводять кредиторів і позичальників, й живуть за рахунок комісійних, які їм виплачують позичальники: ділінгові контори, облікові дома, як мають статус банків і здійснюють грошові операції, позичаючи в одних учасників ринку, щоб дати в борг іншим, і отримують прибуток на різниці процентних ставок. В Україні нині створюється мережа регіона-

льних ділінгових центрів для здійснення операцій з державними цінними паперами, кредитними ресурсами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

З'явилися нові учасники ринку – фінансові та страхові компанії, пенсійні фонди. Нині вони випускають короткострокові зобов'язання і продають їх кредиторам або самі виступають у ролі кредитора.

Грошовий ринок слід розглядати як механізм відносин між юридичними особами, які потребують коштів для свого розвитку, з одного боку, і організаціями й громадянами (населенням, домашніми господарствами), які можуть надати такі кошти, – з другого.

Цей ринок поєднує три головні складові: обліковий, міжбанківський і валютний ринки. Усі вони виконують декілька основних функцій:

- об'єднання дрібних заощаджень населення, держави, приватного бізнесу, закордонних інвесторів і створення потужних грошових фондів;

- трансформація цих коштів у позиковий капітал, що забезпечує зовнішні джерела фінансування підприємств (фірм);

- спрямування частини коштів на міжбанківський ринок, що забезпечує стійкість кредитної системи, а також процес розширеного відтворення через видачу опосередкованих позик за схемами: Національний банк – комерційний банк; комерційний банк – комерційний банк; комерційний банк – підприємство, населення;

- надання позик державним органам для вирішення невідкладних завдань, покриття дефіциту бюджету.

Основним показником насиченості економіки грошима, є коефіцієнт монетизації ВВП. Його суть полягає у забезпеченні всіх економічних суб'єктів (держави, юридичних та фізичних осіб) необхідним обсягом грошових коштів для їх нормального функціонування. Коефіцієнт монетизації пов'язаний з попитом на гроші та капітал. Цей показник придатний для оцінки забезпеченості грошовою масою глобальних потреб економічного розвитку, враховуючи й інвестиційні потреби, адже він включає «короткі» та «довгі» гроші загалом [66]. Рівень монетизації визначається за допомогою коефіцієнта монетизації. У розвинутих країнах прийнятним значенням коефіцієнта монетизації є 70-80% [67]. У 2015 р. коефіцієнт монетизації економіки України становив 50,2 % (у 2014 – 61%). Такі зміни відбулися внаслідок посилення бартеризації економічних зв'язків та зростання доларизації. З боку НБУ причиною зниження коефіцієнту монетиза-

ції є використання адміністративних заходів щодо стабілізації валютного курсу та запровадження інфляційного таргетування.

Недостатність грошової маси може негативно позначитись на платіжній дисципліні, внаслідок чого з'являється платіжна криза та недостатньою виявляється ліквідність банків та фінансово-господарських суб'єктів.

Таким чином, грошовий ринок дає змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу між сферами національної економіки. Водночас, це – синтез ринків різних засобів платежу. Як переконує досвід країн із розвинутою ринковою економікою, угоди на грошовому ринку опосередковуються, по-перше, кредитними інститутами (комерційними банками або іншими установами), які беруть у борг або надають грошові позики, по-друге – інвестиційними або аналогічними організаціями, які забезпечують випуск і обіг різного роду боргових зобов'язань, що реалізуються за гроші на обліковому ринку. Отже, грошовий ринок може бути представлений ринком готівки і ринком боргових зобов'язань (облікових або боргових інструментів).

3.3. Валютний ринок: суть та основи функціонування

Валютний ринок – це система економічних відносин купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів у іноземних валютах (чеки, векселі, перекази, акредитиви). Валютні ринки служать механізмом, за допомогою якого проводяться міжнародні розрахунки у зовнішній торгівлі. У зв'язку із нестабільністю багатьох національних валют і різким посиленням рухливості валютних курсів особливого розмаху набувають спекулятивні операції, спрямовані на одержання прибутку від зміни валютних курсів. Валютний ринок охоплює значну кількість локальних ринків по здійсненню конкретних операцій (зовнішньоторговельні розрахунки, туризм, міграція капіталів, робочої сили, страхування тощо) в певних регіонах і центрах міжнародної торгівлі. Існують такі ринки:

- єрвалюти (для операцій з валютою країн Західної Європи);
- єрродепозитів (формування вкладів в комерційних банках за рахунок коштів, одержаних від операцій на ринку єррвалют).

Наприклад, фірма у Канаді може випустити довгострокові облігації у доларах США в Європейських країнах.